

צילום: ג'פן יאקוב

כזה ראה וחדש: שבועות במחזור החגים הקיבוצי ד"ר אלון גן

שיעור 1: החגים כ"סוכן כפול": תוצר ויוצר של "האדם החדש של המהפכה הקיבוצית"

א.ד. גורדון, "החלום ופתרונו",

בתוך: האומה והעבודה (הספרייה הציונית תשי"ב), עמ' 86-87

ואני מתנער בחזקה, בכל כוחי, ומנער מעלי ומקרבי את החיים ההם. ואני מתחיל הכל מחדש, הכל מחדש. מן האלף-בית אני מתחיל את החיים, אינני משנה, אינני מתקן, כי אם עושה הכול מחדש.

א.ד. גורדון, "חשובנו עם עצמנו",

בתוך: האומה והעבודה (הספרייה הציונית, תשי"ב), עמ' 334-335

רואה אני לפני תהום, תהום רובצת בין הגלות ובין התחייה [...] ידענו למרוד בחיים מן המוכן, בעולם מן המוכן, ביקשנו שמים חדשים וארץ חדשה, בקשנו רוח חדשה, אור גנוז, זאת אומרת, ביקשנו אדם חדש, חיים חדשים, עולם חדש.

יצחק טבנקין, "חנוך לדמות האדם והפועל", מבפנים, אפריל 1934, עמ' 6-19

החדש שבתנועה זו היה בראיית כל אדם כחומר שממנו הוא בעצמו חוצב את עצמו להיות פועל, ציוני, איש הקומונה העובדת, החקלאית. הדמות האידיאלית שרחפה לפניו היתה: להיות אחר, דמות של אדם אחר, שונה מזו הדמות של האדם בסביבה שבה הוא חי וגדל עד עכשיו [...] כל אלה שהיו בקלוסובה [...] ריחפה לפנייהם דמות אותו אדם שכל אחד מהם צריך היה לחצוב אותו מבשרו ודמו הוא. וחציבת דמות האדם מעצמו אין לה שעור, היא נגמרת רק בהיגמר האדם.

**אברהם שלונסקי, "מעגבניה עד סימפוניה",
בתוך: ילקוט אשל (ספרית פועלים, 1960), עמ' 237-238**

ביעור חמץ של מנטליות

משלי א, 8-9

שִׁמְעֵ בְנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל תִּטַּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ. כִּי לֹוִית חֵן הֵם לְרֵאשֶׁה וְעֲנָקִים לְגִגְרֹתָהּ.

אל תשמע בני / דוד שמעוני. מתוך: התקופה, כרך ז', תר"פ, עמ' 411

אל תשמע, בני, למוסר אב	הדרה, הלך בה האב,
ולתורת אם אל און תט,	כי למה תחטא אל הדור,
כי מוסר אב הוא: "קו לקו..."	דור עתיד רחוק מוצף-אור?"
ותורת אם: "לאט, לאט..."	בלילה קר, בליל אדר,
סופת-אביב דוברה כן:	בישון האם, בישון האב,
"הקשיבה, איש, לשיר הבן!"	התשמע, איה הרוח שר
לשיר הבן ולשיר הנין,	את שיר הבן, שיר גיל וקרוב?
הבא מבעד ערפל עב...	בלילה קר, בליל אדר,
ודרס לך שביל, וסורה מן	הקשיבה איה האביב שר...

מאיר יערי, "מתוך התסיסה", בתוך: קהילתנו, עמ' 268

התחיה תבוא על ידי העדה היוצרת... בה יולד הסמל והמנהג הרליגיוזי, היא תשכין שוב את השכינה בינינו ונוכל לומר גלויים וצוהלים את ה'אני מאמין' שלנו.

דוד הורוביץ, האתמול שלי (שוקן, 1970), עמ' 51-52

אירופה מפרפרת בחבלי צער וסבל אין קץ. מתוהו האבדון מתפרצת אש פורומיתוס: מתוך גניחות הגסיסה של תרבות ישנה, אריסטוקרטית, נשמעים לפעמים הדי-פעמים של חיים חדשים, של תרבות חדשה. האנושיות הכבולה מורדת, פורשת את ידיה הכפותות למרחביה, כורעת לפני חזון הפלא –

האדם. [...] גדלים הגעגועים לדת חדשה, לחיי אמת, לקדושה, לאידיאל חדש. [...] לא עזבנו את חיי החדלון של אירופה, אלא על מנת לברוא חיים חדשים במולדת, שיפתרו לנו פתרון אחד את שאלות תחיתנו האנושית.

מוטי זעירא, קרועים אנו (יד יצחק בן צבי, 2002), עמ' 57-216

1921: יהושע מנוח (דגניה א') מכתב לחברו לדגניה יוסף ברץ בליל יום הכיפורים תרפ"ב: את עולמנו החרבנו וחדש עוד טרם מצאנו. אנחנו עוד יונקים את כל מזוננו מהעולם ההרוס ההוא.

1922: זאב וקסקרץ (חבר דגניה ג', לימים גניגר): החגים של אבותינו ריקים הם בשבילנו. עלינו ליצור את חגנו אנו.

1927: יעקב ברקוביץ (דגניה): אנו צריכים לנקות את החגים שלנו מכל הבגז' הדתי, ומה שיש בהם לאומי וקרוב לליבנו נוריש לילדים.

1928: חיים אתר (עין חרוד): את כל 'הבגז' של אבותינו השלכנו הימה [...] עשינו מהפכה שלמה בחיינו. הרסנו את הגשר ביננו ובין אבותינו! [...] את חגיהם לא נחוגה, באשר הם אינם לפי רוחנו. [...] החיים שלנו הם יצירה חדשה לגמרי. אין לנו שום מסורת, שום מורשת אבות. [...] הדרך היא קשה, כי מלבד המעבר הקשה לחיי עבודה גופנית המפרכת את הגוף, עלינו ליצור צורת חיים חדשים, יצירת הווי חדש [...] אמנם את דת אבותינו עזבנו, אבל דת חדשה תיצור, דת העבודה, השוויון והקומונה, ואז בוא יבוא גם החגים, חגי העבודה, חגי עם עובד וחופשי.

יצחק מאור, על השבת בקבוצה, ניב הקבוצה, כרך יא חוברת א (מרץ 1962), עמ' 82-89

תפקיד איש התרבות בקיבוץ

נוכל להגדיר את תפקידם של פעילי התרבות בקבוצה כך: עליהם לשמש 'מיילדים' לנשמה היתירה ולעזור לה לצאת מדי שבת בשבתו מן הכוח אל הפועל [...] בלי התעלות רוחנית כדבר של קבע בחיינו, בלי חוויה שבקדושה לא נוכל לקיים קבוצה לאורך ימים.

קדיש מקיבוץ נגבה / שלום סמיד

יתגדל שם האדם
יתעלה פועל חייו ויתברך בזיכרונו
על צרור מעלליו בימי חלדו
ועל המעש שלא הספיק להשלימו.
על החלומות שניטו - ונמוגו
ועל סגולת יקר ואף חולשת אנוש
שנגוזו מבעד לדוק הערפילי של הזמן.
יזהיר זכר האדם והדי חייו כזוהר הרקיע בליבנו ושמו לפני שמש ינון
כי מותר האדם הוא הזיכרון
מעבר למחיצות הזמן.
לא בחושך שמו יכוסה.
צוו המשך החיים יצמיח פורקן
לכאבנו המשוקע.
הזמן במהלכו ירחם.
וננצור את כל פרי חייו לימים רבים.
יתגדל וישתבח.

אבא קובנר, בתוך: על המשמר, אפריל 1971

”גלתה שכינה מחצרו של קיבוץ?”

השלב הבא חוששני יהיה התפרקותה של התנועה הקיבוצית מתרבותה ומערכיה. משק שיתופי, אפילו הוא משגשג, שוב איננו ערובה לייחודה של חברה ולנשמה יתירה של האדם החי בקרבה. איחוד ? - לשם ביצור והגנת הקיים אין בו תכלית, לשם זינוק כשהדחף להתחדשות אבד מקירבה? וודאי, הדור שלנו מצווה עוד לעשות משהו שלא תיבש קרקע צמיחתו של הקיבוץ ואולי אף תוכשר להתחדשות כי תבוא, אך לא למעשים אירגוניים פתרוניים. גלתה שכינה מחצרו של קיבוץ. זהו זה.

שיעור 2: דיאלקטיקה יוד-ראלית: חג הביכורים - חג השבועות

חג הביכורים בעמק יזרעאל, דבר, 2.6.1925

בעמק הולך ומתחדש החג העממי-המסורתי. יש רצון בלב להחזיר לו את עטרתו ולקרבו לאדמה. אשתקד חגגנו אותו בכפר-יחזקאל והשנה ברוב פאר והדר בעין-חרוד. ליום החג בא עם רב מכל הנקודות שבועמק. מחיפה בא קהל מטיילים בהנהגתו של הח' ברסלבסקי.

על הגורן הוקמה במה עשויה שקי-תבואה, ומסביב לה התייצבו; התערוכה בעגול רחב' עגלות-עגלות מקושטות יפה וטעונות מכל פרי המשק ותוצרתו; פירות הכרם, ירק הגנה ותנובת השנה; העוף למינהו; כורת ונחילים ותוצרת המלאכה של המשק. גם הטרקטורים הגדולים ומחרשותיהם וכל כלי העבודה עליהם. מכפר יחזקאל הובא ה"פורדזון", הוא הטרקטור המרעיש. ולכל לראש - הילדים העטויים יפה, פרי בכורים על ראשם וכבשה מקושטת ביניהם.

המשקים השכנים ברכו את החגיגה והח' הרצפלד ברך אף הוא בשם המרכז החקלאי. חלקו גם "כבוד": עוגות ורקיקים לכל הקהל. ובערב סודר הקונצרט ע"י אנשי המקום. לשמוע את הקונצרט באו גם צעירי הכפר הערבי זרעין (יזרעאל).

הרב י"ל פישמן (מימון) על חג הביכורים בעמק יזרעאל, בתוך: זעירא מוטי, "קרועים אנו" (יד יצחק בן צבי, 2002), עמ' 169

את חגם הם חוגגים ואת חגנו הם מחללים. את חג השבועות זמן מתן תורתנו העיזו החציפו לחלל במקלות... היודעת ההנהלה הציונית... כי בחג השבועות התאספו אלפי מן המתיישבים, באו ברכבת ובעגלות ושיתפו גם תינוקות של בית רבן לחגיגה, לצורה חגיגה שבדו מליבם, אך יש בה משום ביזוי מועדות וחילול החג לפי התורה הכתובה והמסורת יחד? ... מנהגים כאלה... בשום פנים לא תוכל כנסת ישראל לסבול אותם בימי חג ומועד.

זאב יוסקוביץ', דברי הפתיחה במסיבת חג הביכורים בשדה, בתוך: מבפנים, מא, יולי 1929, עמ' 348-349

לא להכעיס או להרעים מישהו וגם לא לשם פולמוס דברים מכוון כינוסנו זה החגיגי בשדה, בתוך ירק השלום האמיתי, ועמל אנוש הנאמן... יחסנו הנפשי העמוק לכלל האומה הישראלית ולאוצרות תרבות הוא שעמד לנו ולמדנו לא לזלזל במסגרות מועדי האומה מתוך הכרת ערכן נקנה אותן לעצמנו. פסח, שבועות, סוכות - נסיר מאלה מועדי הלאום המסורתיים, את מדי הקולטוס [פולחן] הדתי, נפשיט מעליהם את מחלצות ההפשטה, נוריד אותם מריחופם באוויר שמי ישראל לכל תפוצותיו עלי קרקע כאן, נוציאם, נגאלם מרשות התלישות המוחית וניטעם בשיכבת אדמתם הטבעית.

יורם טהרלב, בתוך: משק יגור טיוטה (הקיבוץ המאוחד, 1975), עמ' 64-65

חג הבכורים

אני יושב על חבילת שחת
על ראשי זר ושושנים שלש
ודוקר לי בתחת
ודוקר לי בראש.

חג הבכורים ב

ברוך בואכם עובדי המטעים
פְּרִיְכֶם נאה ואף טעים.
העלו בְּכוֹרֵיכֶם הנוקדים
רְחֵלָה וצמר וחלב מלוא כדים.
ואתם הכּוֹרְנִים העלו בְּכוֹרֵיכֶם
הטְעִימוֹנוּ מִדְּבַשְׁכֶּם אך לא מִעֵקְצָכֶם.
ואתם הכורמים חסוני הכתפים
העלו האשכול על המוט בְּשָׁנִים.
ואתם היוגבים, תפארת האֲמָה
המוציאים לחם מן האדמה,
לְאֵהָקָה, תורידו את הילדים מהבמה!

הרב דוד הרטמן, "קדושה קיבוצית", בתוך: אבישי גרוסמן, הדרך בה בחרתי (הוצאה עצמית, 2014), עמ' 101

כשבאתי לארץ בפעם הראשונה, אחרי מלחמת ששת הימים, פרופסור ארנסט סימון התעקש: דוד אתה צריך ללכת לקיבוץ של 'השומר הצעיר'. הלכתי ובדרך אני רואה שסוללים כביש באמצע הקיבוץ. שאלתי אותם מדוע. הם הסבירו שיש בקיבוץ חברה שקיבלה שיתוק וגרה בקצה הקיבוץ, והם סוללים כביש כדי שהיא תוכל להגיע לחדר האוכל. אמרתי: אה, הבנתי.

אחר כך אנשים שאלו אותי מה היה הרגע הדתי החזק שלי בארץ ישראל. הם חשבו שאגיד: לקרוא משניות בכותל. אבל אמרתי להם שהייתי בקיבוץ של השומר הצעיר וראיתי שסוללים כביש בשביל אדם אחד. זה מקום של קדושה, היחיד לא מאבד את מקומו כי הצבור דואג שיוכל להמשיך בחייו.